

Lärohandledning för

Litterära mästerverk genom tiderna – litteraturhistoria för gymnasieskolan

Av Michael Jay

Del 8: Litteraturen på 1900-talet

© Michael Jay, 2012

Materialet tillhör författaren och skyddas av lagen om upphovsrätt. Lärohandledningen får laddas ned fritt. Den får användas kostnadsfritt för verksamhet på gymnasieskolor och högskolor, även av skolor som inte har köpt *Litterära mästerverk genom tiderna*. Vid övrig användning, vänligen kontakta MJ Läromedel. Materialet får inte mångfaldigas i kommersiellt syfte utan författarens tillåtelse. Materialet får inte heller utan författarens tillåtelse läggas upp på andra internetsidor än förlaget MJ Läromedels hemsida.

MJ Läromedel
Tranebergsvägen 9
167 45 Bromma

08-53332557
0735-200402
www.mjlaromedel.se
michael@mjlaromedel.se

Lärohandledning del 8

Litteraturen på 1900-talet

Romaner och lyrik om första världskriget

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om kriget och författare under kriget. 2) Saklig ton och ofta pacifistisk tendens. 3) Romaner: Graves' *Farväl till alltihop*, Hemingways *Farväl till vapnen*, Remarques *På västfronten intet nytt*, Hašeks *Svejk*, Jüngers *I stålstormen*. 4) Poeter: Sassoon, Owen, Brooke, Apollinaire.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Graves, Hemingway och Remarque är lättlästa. *Svejk* är inte svår men lång. Jünger är lite mer svårläst. Hemingway och Remarque är nog mest underhållande för eleverna om de vill läsa hela böcker. Men Graves och särskilt Jünger ger en naknare, sannare bild av kriget. *Svejk* är lustig men som sagt lång. Poeternas dikter varierar i svårighetsgrad, men många är starka och talande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna fördjupa sig i en eller flera romaner, helst genom att läsa ett kapitel; de kan t.ex. arbeta i grupper med en roman per grupp. Vilka erfarenheter från kriget skildras? Vilka detaljer skildras? Vilka känslor lyfts fram? Ge exempel från det lästa kapitlet. Varför lyfter författaren fram just de erfarenheterna, detaljerna och känslorna? Lyser någon särskild inställning till kriget igenom? Hur beskrivs samhället runtom själva stridsupplevelserna (i den mån det görs): det egna landets militär- och statsledning, civilbefolkning, media etc?

Vad har unga svenskar i dag för förhållande till eller känsla för första världskriget, som så att säga drog proppen ur hela Europa, såg miljontals personer dö och satte historiska spår genom hela seklet? Om det inte är starkt, borde det vara kraftigare eftersom det är så historiskt betydelsefullt? Hur är egentligen människors förhållande till betydelsefulla historiska händelser, som inträffade mellan t.ex. 30 och 100 år sedan? I vilken mån berör händelserna människor?

Litterära verktygsmedel

Vilket tonläge hålls i romanerna? Hurdan är stilen? Hur åskådliggörs kriget och krigsupplevelserna i dikterna på s. 404f? Ger de en lika bra bild av kriget som romanerna och gamla journalfilmer?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan eleverna fördjupa sig i kriget, särskilt sett från soldaternas sida.

Sammanfattning

Är romanernas skildringar av kriget hemska för läsaren? Berörs vi kraftigt? Eller har vi blivit luttrade av våld i Hollywoodfilmer, datorspel och nyheternas eviga skildring av elände? Behöver

vi kraftigare effekter för att beröras? Ger författarna intressanta perspektiv på kriget? Är dikterna om kriget lika talande som romanerna?

Modernistisk lyrik

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om modernismen. Grundläggande idéer: fånga det moderna livet, frigöra språket, frigöra poesin från klassisk skönhet – frihet att skriva poesi på nytt sätt. Poetiska medel: djärvt och komprimerat bildspråk, fri vers, fri användning av språket, inte återge en tanke på klart sätt. 2) Italiensk futurism. 3) Rysk futurism. 4) Apollinaire – tidig fransk modernism. 5) Imagism. 6) Tysk expressionism. 7) Dadaism. 8) Surrealism.

Arbetsuppgifter

Låt eleverna i grupper fördjupa sig i en rörelse per grupp med hjälp av frågorna nedan. Läroboken ger en kortfattad men klar grund. Fast eleverna behöver studera sin ism med hjälp av andra böcker, uppslagsverk, internet etc och få läsa lämpliga dikter. Se bl.a. förlagets hemsida, länken ”Hur och om vad bör man skriva?” under Tips till litteraturundervisningen, för tips på rörelsens manifest o.d.

- Vilken syn på människan, samhället och tekniken lyser igenom (om någon speciell)?
- Hur vill rörelsen förnya diktkonsten? Ge exempel.
- Vilka poetiska effekter vill de åstadkomma, och hur? Ge exempel.
- Åstadkommer rörelsens poeter bra poesi?

Joyce – Odysseus

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) *Odysseus*'s sagolika myter överfört till vardagens Dublin 16 juni 1904. 2) Berättartekniska experiment. 3) Medvetandeström.

Förkunskaper

För en djupare förståelse av verket behöver man grundläggande kunskap om Homeros verk, se läroboken s. 27f.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

I sin helhet och med ambitionen att förstå alla romanens skikt är *Odysseus* förstås oerhört svår. Men att läsa ett avsnitt som exempel på Joyces berättartekniker vållar inga problem. Underhållningsvärdet är väl inte särskilt stort för de flesta elever.

Mänskligt perspektiv och samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta med det mytiska och vardagliga i boken; Joyce låter ju vardagen och mytens extraordinära värld gå in i varandra. Hur arbetar han med ett mytologiskt och ett vardagligt skikt i romanen? Hur förnyar han berättelsen om Odysseus? Vad finns det för likheter och skill-

nader mellan personer och samhälle i *Odysseen* och *Odysseus*? Hur är människan och samhället i mytens värld (i det här fallet myterna kring Odysseus) och hur är människa och samhälle i vardagens verklighet, enligt romanen? Hur skiljer sig mytens värld från verkligheten, enligt eleverna? Finns det tillfällen då vardagen och verkligheten når mytens särskilda ”nivå” (om man bortser från det övernaturliga)?

Litterära verkningssmedel

Vilken effekt ger medvetandeströmmen i text? Är kapitel 18 lättläst eller svårläst? Tänker vi så som det beskrivs i kapitlet? Hur får Joyce texten att likna tänkandet rent tekniskt, d.v.s. hur åstadkommer han det rent språkligt?

Sammanfattning

Verkar *Odysseus* vara ett bra och intressant verk? Är det fascinerande hur han arbetar med ett mytiskt och ett vardagligt skikt? Är medvetandeström ett fängslande litterärt grepp?

Proust – På spaning efter den tid som flytt

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om romanens tillkomst. 2) Allmänt om handling och stil. 3) Bokens komposition. 4) Romanens två skikt: yttre och inre skildring. 5) Sökande efter minnen för att finna liv och känslor.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är förstås p.g.a. längd, det långsamma berättandet, stilen etc oerhört svår. Ett väl utvalt avsnitt kan vara underhållande för eleverna, men knappast mer.

Mänskligt perspektiv

Minnen betyder givetvis väldigt mycket för oss människor. Hur framställs minnets sätt att fungera för oss människor i boken? Har Proust rätt? Är det så minnet fungerar (att det vaknar till liv och läggs i dvala om vartannat) och är det så vi upplever tiden? Hur starka och verkliga kan minnen framstå för en människa? Hur dunkla kan de vara? Varför minns vi inte allt klart och tydligt? Vilket är vanligast: rätt dunkla minnen eller starka och levande minnen? Vad avgör om eller hur vi minns något, t.ex. att händelsen var spännande, viktig, skrämmande, pirrande, eller vad? Vilka minnen är mest levande?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Eleverna kan få ta reda på mer om det samhälle Proust skildrar: det högre borgerskapet och aristokratin i Frankrike i början av 1900-talet. De kan t.ex. arbeta tillsammans med historia. Hur skiljer sig det samhället från vårt i dag?

Litterära verkningssmedel

Låt eleverna studera berättarstilen genom att läsa ett avsnitt. Hur noggrant skildras saker? Framstår de som tydliga och verkliga framför en? Hur är det att läsa de långa meningarna (som det vimlar av)? Hjälper de läsaren att förstå tankar och känslor samt se miljön tydligt framför

sig? Eller är de så snåriga och informationsrika att det är svårt att få grepp om det som skildras? Hur mycket information finns det egentligen i en mening av ansevärd längd (några rader)? Hur väl nyanserar Proust det som skildras?

Sammanfattning

Är Prousts idéer om minnets sätt att fungera intressanta? På spaning räknas av många, inte minst seklets stora författare, som århundradets främsta bok, bl.a. på grund av Prousts otroliga förmåga att skildra saker. Är han en god stilist, tycker eleverna? Verkar boken bra?

Hesse

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Grundläggande tema: individers sökande och problem i livet? 2) *Under hjulet*. 3) *Demian*: allmänt om handling och tema. 4) *Siddharta*: allmänt om handling och tema. 5) *Stäppvargen*: olika berättarskikt, handling, tema. 6) *Österlandsfärden* och *Glaspärlespelet*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Hesses böcker är rätt lättlästa, förutom *Glaspärlespelet* som är rätt krävande. Underhållningsvärdet är i de flesta böckerna stort p.g.a. den oro och gripande känsla som omgärdar karaktärernas sökande efter ett fungerande sätt att leva.

Mänskligt perspektiv

Många av Hesses böcker handlar om individens försök och kamp att mogna, finna sig själv och finna en väg i livet – ett fungerande sätt att leva. Låt eleverna undersöka hur det gestaltas i *Under hjulet*, *Demian*, *Siddharta* och *Stäppvargen*? Vad är det de saknar, vilka hinder stöter de på, hur får de hjälp? Hur svårt är det att mogna och finna en väg i livet i dagens samhälle? Vilka hinder finns, både hos en själv, andra personer och samhället i stort? Hur mycket finns det som pockar på uppmärksamhet i vår tid, och hindrar det människor att ägna sig åt sig själva och finna ro? Hur finner man egentligen en mening i livet?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta med följande, helst i anslutning till frågorna ovan. Vad i samhället kan hindra en ung person att finna sig själv, mogna på egen hand, på egna villkor: familjen, skolan, diverse auktoriteter, kyrkan (oavsett religion), reklam, grupptryck, diverse samhällskrav? Vad ställer alla de samhälleliga instanserna för krav på en? Kan de också hjälpa en att finna sig själv? Låt eleverna ta reda på mer om *Under hjulet* och *Demian*, gärna läsa endera boken, och studera vad i samhället som hindrar Hans och Emil att mogna på egen hand samt jämföra med hur det är i dag.

I *Demian* och *Stäppvargen* spelar Jungs och Freuds psykologiteorier stor roll när det gäller att beskriva huvudpersonens problem och finna lösningar på dem: myter och arketypiska symboler i *Demian*; förnekelse av drifter, strid mellan själens delar och drömbilder från det omedvetna i form av den magiska teatern i *Stäppvargen*. Freuds teorier har spelat en ojämförligt stor roll för idélivet på 1900-talet; hans och Jungs idéer kan ses som ledande idéströmningar under

seklet. Låt eleverna ta reda på mer om Jungs och/eller Freuds teorier – t.ex. tillsammans med psykologiämnet – samt Demian och/eller Stäppvargen. Hur gestaltas de psykologiska idéerna i romanerna? Eleverna bör läsa romanen ifråga eller ett lämpligt avsnitt i den som hjälp. En del om Freud står i läroboken står på s. 398 f, men eleverna behöver ta reda på mer.

Litterära verkningsmedel

Stäppvargen återger berättelsen genom olika ”skikt”: utgivarens förord, Hallers anteckningar om sina upplevelser och traktaten om Stäppvargen. Det är inget nytt litterärt grepp, men att handlingen återberättas på olika sätt är rätt typiskt för 1900-talets berättarkonst. Vad ger det för effekt på berättelsen?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är Hesse en intressant och fängslande författare? Är han bra?

Hemingway, Fitzgerald, Faulkner

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Gertrude Stein – ”den förlorade generationen”. 2) Hemingway: kort om hans liv, *Och solen har sin gång*, isbergsteknik, novellerna. 3) Scott Fitzgerald: romaner om jazzåldern, *Den store Gatsby*. Faulkner: teman, *Stormen och vreden*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Hemingway är lättläst och underhållande, men i novellerna måste man vara vaksam p.g.a. isbergstekniken. Fitzgerald är också lättläst och underhållande. Faulkner är svårare, åtminstone i en del romaner, t.ex. *Stormen och vreden*. Men han är inte jättesvår. Och böckerna är klart fängslande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

I *Och solen har sin gång* jagar huvudpersonerna en mening i livet. Låt eleverna läsa boken eller ett gediget referat och diskutera följande. Hur gestaltas deras ”jakt”? Behöver människor en mening i livet, eller går det bra att leva ändå? Måste man själv finna en mening, eller kan man så att säga få det automatiskt, t.ex. genom starka traditioner såsom religioner? Hur sker det i så fall? Har en del människor lättare än andra att finna en mening i livet? Var det lättare att finna en mening i livet förr? Varför i så fall? Vad i vårt samhälle skulle göra det svårt att finna en mening i livet? Låt eleverna också läsa en novell och diskutera vilka mänskliga problem som gestaltas.

Vad är tragiken i *Den store Gatsby* när det gäller människans sökande efter lycka? Varför är det så svårt att finna livslycka ibland? Vad kan stå i vägen, både hos en själv och hos omgivningen, när det gäller att finna livslycka? Eller är livslycka en illusion, något vi jagar förgäves? Vad är synen på lycka i vårt samhälle?

Vilket tema gestaltar Faulkner i sina sydstatsromaner? Hur gör man – t.ex. den äldre gene-

rationen – för att stå emot nya krafter och moden utan att dömas ut som stofler eller rentav fördömas? Eller är det bara att resignera och låta det nya ta över?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna läsa om Hemingways isbergsteknik i läroboken och läsa en av hans noveller. Hur märks tekniken i novellen? Hur åstadkoms den? Vad ger stilen för effekt på läsaren? Gör stilen novellen svår eller enkel?

Låt eleverna också studera perspektivtekniken i *Stormen och vreden* genom att läsa början av respektive del (berättarperspektiv) i romanen. Vad ger tekniken för effekt? Hurdan blir själva berättelsen, själva handlingen? Vad får läsaren för syn på händelserna och personerna?

Sammanfattning

Är de tre författarna bra? Skriver de på ett underhållande sätt? Skildrar de intressanta företeelser? Lyckas de gestalta typiskt moderna människor och situationer på ett bra sätt?

En värld i upplösning

Musil, Roth, Broch, Belyj, Bulgakov, Céline, Waugh, Lampedusa

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) S. 419f – Det habsburgska Österrikes ”solnedgång”. Musil: *Mannen utan egenskaper*. Roth: *Radetzkymarschen*. Broch: *Sömngångare*. 2) S. 422f – ryska revolutionen. Belyj: *Petersburg*. Bulgakov: *Mästaren och Margarita*. 3) S. 424f – Céline: *Resa till nattens ände*. 4) S. 447 – Waugh: *En förlorad värld*. 6) S. 448 – Lampedusa: *Leoparden*.

Förkunskaper

Eftersom alla böckerna ovan handlar om upplösningstendenser i och med 1900-talets modernitet är det bra om eleverna läser inledningen till 1900-talet och mellankrigstidens berättarkonst, s. 396-399 och s. 410 i läroboken.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Mannen utan egenskaper är mycket lång och rätt svår. *Sömngångare* är en trilogi; de två första böckerna är enkla och ganska underhållande, den tredje är bäst men svårare p.g.a. de insprängda essäerna om värdenas förfall. *Radetzkymarschen* är lätt och klart underhållande. *Petersburg* har en bitvis lätt experimenterande stil som kan vara lite besvärlig, men boken är intressant och underhållande. *Mästaren och Margarita* är mycket fängslande men är bitvis svår. *Resa till nattens ände* är underhållande och tänkvärd men också bitvis svår. *En förlorad värld* och *Leoparden* vållar inga större problem för eleverna att läsa och är klart underhållande. Lämpligast för eleverna att läsa torde *Radetzkymarschen*, *Mästaren och Margarita*, *En förlorad värld* och *Leoparden* vara; kanske också *Resa till nattens ände*.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Alla böckerna handlar om individers försök att hantera svåra och/eller föränderliga tider, dels faktiska händelser (t.ex. första världskriget eller revolutionen i Ryssland 1905), dels det andliga

livet (t.ex. förändringar beträffande religionen, moralen, vanor, naturvetenskapen). I stort sett alla böckerna har en kritik riktad mot den moderna världen, hur värdena förfaller, svårigheter att anpassa sig och leva ett värdigt liv, rotlöshet etc. Låt eleverna undersöka hur det gestaltas i romanerna. De kan arbeta i grupper med en bok var, eller så kan alla arbeta med en bok grundligt, eller på annat vis.

Låt dem också diskutera följande. Finns de problem som författarna skildrar i vår kultur, framför allt i dagens Sverige: förfall av fasta värden, rotlöshet, en förmåga hos naturvetenskapen och tekniken att lösa upp vår andliga känsla, svårigheter att finna en bra plats i livet etc? Är det svårt att leva i dagens Sverige? Är det svårt att finna ro i livet? Är det svårt att finna en plats att känna sig hemmahörig till? Är det svårt att välja en väg i livet? Är det svårt att ta ställning i aktuella samhällsfrågor? Är det svårt att finna moraliska ledstjärnor eller rättesnören? Är det svårt att veta om man gör rätt eller fel i olika situationer?

Är det svårt att finna sig tillrätta när det sker stora förändringar i samhället? Vad för stora förändringar har skett de senaste 100 åren? Hur gör man egentligen för att hantera så stora förändringar: ändrar sina vanor, sin världsbild, drar sig tillbaka, engagerar sig i det nya, resignerar, eller vad? Frågorna kan studeras tillsammans med historia.

Litterära verknytningsmedel

De flesta av författarna ovan provar olika grepp i romanerna. Beroende på vilka verk läraren väljer får han eller hon tänka ut arbetsuppgifter. Några av de litterära greppen står i läroboken.

Arbete med andra ämnen

Se ovan.

Sammanfattning

Är författarna och deras teman intressanta. Är temana fortfarande viktiga och aktuella att berätta om?

Kafka

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Litterär ”karriär”. 2) Gåtfulla intriger med viss skrämmande känsla, men ändå nykter stil. 3) *Processen* och *Slottet*. 4) Tolkningsmöjligheter. 5) Stildrag – bl.a. saklig ton.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Romanerna och novellerna är i grunden lättlästa. Men en del läsare kan störa sig på handlingen, särskilt i romanerna, som så att säga inte verkar leda någon vart utan bara irrar som i en labyrint, vilket skapar en känsla av meningslöshet, absurditet.

Mänskligt perspektiv

Processen och *Slottet* visar upp en problematisk sida i människans tillvaro: villrådighet – svårigheter att finna rätt, svårigheter att få rätt svar, svårigheter att veta vad man ska göra när ingen tycks kunna eller vilja hjälpa en. Låt eleverna undersöka hur det gestaltas i romanerna samt

diskutera följande. I vilka tillfällen i livet kan man känna sådan villrådighet? Varför får man inga svar vid sådana situationer? Har eleverna erfarenhet av sådana situationer? När blir känslan av villrådighet till en känsla av meningslöshet, vilket Kafkas romaner tycks utstråla?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Kafkas romaner har ofta tolkats som att något större än individen ligger bakom svårigheterna i romanerna: Gud, den auktoritära fadern, byråkratin, vårt undermedvetna m.m. Varför ger människan ibland sådana instanser ”skulden” för det hon inte klarar själv eller inte får svar på själv? Varför kan Gud eller fadern vara skrämmande; är inte deras roll att beskydda och hjälpa? Kan samhällsinstanser, som t.ex. byråkratin, göra det svårare för människan, när de egentligen är till för att förenkla människans tillvaro i ett komplicerat samhälle? Varför är många rädda för offentliga instanser, såsom myndigheter – varför tycker en del t.ex. att det är svårt eller läskigt att ringa samtal till myndigheter, tidningar etc? Finns det andra samhällsinstanser än byråkratin som kan försvåra för människor eller göra henne rädd? Vad är byråkratins roll i samhället, vad finns det för byråkratiska instanser i dagens Sverige? Den frågan kan eleverna studera tillsammans med samhällskunskap.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna arbeta med följande frågor med hjälp av läroboken och något avsnitt ur *Processen* eller *Slottet*; för vissa av frågorna och djupare diskussioner kan man ha behövt läsa en hel roman. Vad ger den gåtfulla intrigen och labyrintiska handlingen för effekt på läsaren? Varför skapas en känsla av meningslöshet, av absurditet? Vad ger namnen Josef K. (*Processen*) respektive K. (*Slottet*) för känsla? Är den märkliga handlingen och dess delar skrämmande, lustig, erotiskt pirrande, spännande eller kanske irriterande? Vad ger den sakliga, rätt torra stilen för känsla i förhållande till handlingen, som i t.ex. *Processen* är allvarlig och i många av berättelserna är märklig? Vad får man för intryck av Josef K. respektive K.? Vad får man för intryck av dem han möter? Hur fungerar kommunikationen dem emellan?

Eleverna kan även arbeta med någon av novellerna. Tematiken är lite annorlunda i dem; några har djurtemat gemensamt. Romanerna är nog hur som helst mest tacksamma att arbeta med.

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv ovan.

Sammanfattning

Kafka är en av 1900-talets mest berömda författare (efter hans död vill säga). Hur bra tycker eleverna att han är? Vilken känsla får man som läsare av hans böcker?

Dystopier

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om samhällets framsteg och baksidan av sådana förbättringar i samhället. 2) Zamjatin: *Vi*. 3) Čapek: *Salamanderkriget*. 4) Huxley: *Du sköna nya värld*. 5) Orwell: *1984*. 6) Andra dystopier. 7) Tematik i böckerna. 8) Boye: *Kallockain* (s. 463).

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Böckerna är lättlästa p.g.a. rätt spännande handling och en tematik många elever känner igen.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta i grupper med varsin roman, lämpligtvis *Vi, Du sköna nya värld, 1984, Kallocain* och eventuellt *Salamanderkriget* (tänker man salamandrarna som robotar har man fullfjädrad science fiction). Eleverna kan läsa hela boken eller läsa ett gediget referat; de i läroboken är rätt kortfattade, så de behöver leta på annat håll. Låt dem arbeta med följande uppgifter. De flesta frågor går att arbeta med även om eleverna inte undersöker böckerna djupare utan nöjer sig med lärobokens övergripande genomgång av dystopier.

Hur gestaltas framstegets negativa sidor i boken? Vilka drivkrafter ligger bakom ordningen i det framtida samhälle som romanen skildrar (kontroll, effektivitet, materiell standard, maktlust etc)? Vad är individens roll i det framtida samhället? Vad har teknik, medicin och vetenskap för roll i bokens framtida samhälle?

Hur ser dagens samhälle ut när det gäller teknik, medicin, vetenskap och materiell standard? Vad finns det för för- och nackdelar med hur de sakerna spelar in i samhället och människors liv i dag? D.v.s. vad ger teknik etc för positiva och negativa effekter? Har vi, angående baksidorna, t.ex. blivit beroende av teknik, medikamenter och materiellt överflöd? Om det finns sådana faror som dystopierna målar upp, finns det möjlighet för människan att använda teknik, medicin etc på ett balanserat och förnuftigt sätt? Eller barkar världen åt den bild dystopierna ger?

I alla samhällen utövas viss kontroll över människornas samhällsliv och privatliv, bl.a. genom tvång, disciplinering och grupstryck. Varför är det viktigt eller rentav nödvändigt i ett samhälle? Eller går det kanske att tänka sig ett samhälle utan ”kontroll”? Har sådan kontroll utökats med teknikens utveckling de senaste hundra åren? Hur mycket insyn i vårt privatliv klarar vi egentligen av? Eller är den individuella frihetens roll överskattad? Hur anpassbar är människan? När gör hon uppror?

Med samhällskunskap, historia och eventuellt filosofi och naturkunskap kan eleverna fördjupa sig i frågorna om kontroll, frihet, teknik, medicin, materiell standard, effektivitet etc. Vad är viktigt för ett bra samhälle? Vilka fundament vilar det svenska samhället på? Om det ligger något i det dystopiförfattarna säger, är framstegstanken (en fundamental idé i modern tid) en dålig, feltänkt eller rentav felaktig idé? Styrs vi i den moderna världen av en enkel lyckomoral och ett trygghetstänkande, som så att säga främjar teknikutveckling, materiellt överflöd, medicinska åtgärder och annat?

Litterära verktygsmedel

Hur är dramaturgin uppbyggd i de dystopiska romanerna: individer som kommer i kläm, insikter om att det positiva egentligen är negativt, spänning, kärlekens roll etc?

Arbete med andra ämnen

Se ovan.

Övrigt

Flera av böckerna ovan har filmatiserats. Temat är över huvud taget populärt i filmvärlden. Eleverna kan studera hur temat gestaltas i ett antal filmer.

Sammanfattning

Ligger det något i dystopiernas framtidsbilder? Är det bra litteratur? Är det intressanta teman?

Brechts episka teater

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) *Tolvskillingsoperan*: övergripande handling och tema. 2) Idéer och dramaturgisk teknik: socialism, aktivera publiken så att de vill förändra världen, kollage av handling och sångnummer, främmandegöring av handling och karaktärerna, bryta illusionen av slutet dramatik. 3) Hur Brechts teknik fungerar i praktiken.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De flesta av dramerna är enkla och klart underhållande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Brecht vill använda teatern som ett sätt att påverka människor att förändra samhället. Låt eleverna diskutera i vilken mån konst (teater, film, romaner, poesi, skulptur, måleri, musik m.m.) har den förmågan. De kan jämföra Brechts ambitioner med t.ex. naturalismens och upplysningens litteratur. Vad finns det för likheter och skillnader? Eller bör konst i stället vara till för underhållning, skönhet, känslor o.d.? Hur fungerar vi människor egentligen när vi ser på konst? Kan konstnären få oss att tänka och reflektera, och därigenom förändra samhället, eller låter vi oss uppslukas och gripas av konst, berättelser och karaktärer så pass mycket – även med Brechts främmandegöringseffekter – att vi glömmer bort att tänka?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna arbeta med Brechts idéer om främmandegöring, gärna genom att läsa ett drama. *Mor Courage* och *Kritcirkeln* finns i Alla tiders klassiker. Även om man egentligen måste se ett Brecht-drama för att verkligen uppleva effekterna – de måste gestaltas på scen, t.ex. att fysiskt vända sig till publiken i sångnummer eller att skådespelaren tar visst avstånd från sin karaktär – kan eleverna känna av dem vid läsning. Hur känner åskådaren/läsaren för huvudpersonerna? Känner man visst avog mot dem, vilket är Brechts syfte? Vad berättas i sångnumren? Känns det som om de huggar av handlingen så att man kan reflektera över dramats innehåll? Känns det som att illusionen av ett slutet drama bryts av främmandegöringseffekterna? D.v.s. lyckas Brecht i sitt uppsåt, åtminstone på textnivå?

Ifall det känns som om Brecht inte lyckas utan att man faktiskt rycks med i handlingen och så att säga identifierar sig med eller tycker om en karaktär, vad beror det på? Låt eleverna diskutera det och jämföra med filmer där man sitter och håller på ett gäng banditer, t.ex. maffiafilmer eller Tarantinos *Pulp Fiction*. Tarantino har en helt annan agenda än Brecht, men vissa likheter tycks finnas i dramaturgin: karaktärerna är skurkar, handlingen är uppstyckad, de hoppar nästan ur sina roller vid några tillfällen. *Pulp Fiction*-karaktärerna är den värsta sortens skurkar, fullständigt hänsynslösa, och stora delar av handlingen är på flera sätt urlöjlig (inte minst replikerna). Varför fångas vi ändå av personerna, hoppas att det ska gå bra för dem, tycker de säger fascinerande saker, grips av handlingen?

Sammanfattning

Är Brechts dramer bra? Lyckas han skapa främmandegöring i dramat, eller rycks man med i handlingen för mycket?

Beatförfattare – Ginsbergs dikt *Howl* och Kerouacs roman *På drift*

Huvudsakligt innehåll i läroboken

- 1) S. 433f – inspirationskällor och bakomliggande idéer och värderingar. Ginsbergs dikt *Howl*.
- 2) S. 450f – Kerouacs roman *På drift*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Beatpoeterna kan vara ganska jobbiga att läsa. Innehållet i sig är enkelt, men många dikter är långa och därmed mättade med mening, t.ex. *Howl* som sträcker sig över flera sidor. I antologin *Beat* (red. Harding och Planhammar) finns både långa och korta dikter (dock inte *Howl*) om läraren vill prova andra dikter. *På drift* är inte särskilt svårläst trots den lätt experimenterande stilen, och boken är klart underhållande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Både *Howl* och *På drift* (liksom andra verk av beatförfattarna) visar på ett alternativt liv, en befrielse från konformitet och allt vad ett inrutat liv innebär. Låt eleverna undersöka hur de två verken gestaltar det, helst genom att läsa ett stycke ur båda verken (eller hela vid fördjupning). De kan behöva läsa mer om beatförfattarna för att arbeta med frågan ordentligt. Vad i den vanliga världen tar de avstånd ifrån (inrutat arbetsliv på fabrik och kontor, konvens, ”normal” sexualitet, fast boende, normalt familjeliv, konsumtion, materialism etc)? Vilka alternativ visar de på (vagabondliv, droger, experimenterande sexualitet, jazz, österländsk visdom, fantasi etc)?

Låt eleverna även diskutera följande. Hur konformistiskt är ett vanligt liv egentligt? Läser det fast människor vid att inrutat liv där alla ska bete sig på ett visst sätt? Eller är beatförfattarna sådana där personer som inte kan anpassa sig och som vägrar se möjligheterna som det moderna samhället kan bjuda på? Är vårt moderna liv starkt knutet till materialism, konsumtion, hets och konformism? Om det är så, vad finns det för sätt att få luft, finna ro, känna befrielse etc – utan att gå så långt som beatförfattarna kanske?

Litterära verknytningsmedel

Både *Howl* och *På drift* präglas av spontanitet, att bara låta pennan flöda, att inte låta förnuftet och konformitetens krafter styra för mycket. Beatförfattarna inspirerades bl.a. av bebopjazzen, där harmoniken är ett minimum och melodiken blir ett rent flöde. Låt eleverna läsa ett stycke ur verken och undersöka hur det märks i texten och vilken effekt det ger. Låt dem också jämföra med surrealismens tekniker (se s. 409 i läroboken).

Sammanfattning

Är beatförfattarna bra och intressanta? Är deras strävan efter befrielse från den vanliga världen viktig och relevant än i dag? Är *Howl* en bra dikt, eller är det för mycket ord, för många bilder, för mycket flöde? Är *På drift* en bra och fängslande roman?

Poetisk förnyelse i arabvärlden – as Sayyab och Adonis

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Förnyelse av arabisk poesi på 40-talet genom experiment med innehåll och form. 2) Badr Shakir as-Sayyabs dikt *Regnsång*. 3) Adonis: stil och tematik.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Några dikter av as-Sayyab, bland annat *Regnsång*, finns bl.a. översatta i boken *Alkemins blå eld*, en antologi med modern arabisk poesi. Adonis är rikligt översatt; samlingen *Sånger av Mihyar från Damaskus* finns i Alla tiders klassiker. Det är modernistisk dikt, vilket gör att dikterna kan kännas svåra för eleverna. Särskilt Adonis kan vara svår. As-Sayyabs *Regnsång* är inte så svår. Många av de två poeternas dikter är klart vackra och tänkvärda.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Två teman som nämns i läroboken är elände i det egna landet (as-Sayyab) och poesins förmåga att förvandla världen (Adonis). Låt eleverna läsa *Regnsång* och studera hur as-Sayyab gestaltar temat om sitt lands elände trots det livgivande regnet. Låt dem också diskutera hur det är att flytta och hur man hanterar förhållandet till sitt gamla hemland eller sin hemstad. Vad finns det för skäl att man flyttar? Varför tvingas en del flytta (eller ser sig tvungna att flytta)? Varför tvingades både as-Sayyab och Adonis att fly sina hemländer? Hur är det att komma till så att säga ny mark? Hur gör man för att passa in och finna en ny roll på den nya platsen? Hur ser man på sitt gamla hem? Med sorg, längtan, eller var det kanske skönt att slippa?

Hos Adonis är förvandling och förändring stora teman, inte minst poesins förmåga att gestalta det och t.o.m. skapa förändring. Poesin har en visionär kraft, menar Adonis. Han är starkt påverkad av romantiken, symbolismen och sufismen. Låt eleverna läsa några Adonisdikter från lämpligtvis 60-talet och se hur det visionära och förvandlingstemat tar plats i dikterna. Vid fördjupning kan de läsa om sufismen, romantiken och symbolismen i läroboken. Låt dem också diskutera följande. Vad är det i poesin (och konsten i allmänhet) som gör att vissa ger den sådana stora anspråk, t.ex. förmågan att förvandla världen? Vad kan poesin ge människan som inte förnuftet eller den dogmatiska religionen kan?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna studera dikten *Regnsång*. Vilka känslor dominerar i dikten? Vad uttrycker dikten om hemlandet Irak? Hur används upprepningar i dikten? Vad ger det för effekt? Hur fogas regnet samt tårar och blod samman i dikten? Vad ger det för effekt? Vad mer används för bildspråk? Ge exempel på några starka bilder.

Adonis är bl.a. inspirerad av imagismens och surrealismens användande av bildspråk (se s. 408f i läroboken). Låt eleverna undersöka bildspråket i ett par korta Adonisdikter. Hur mycket bilder finns det? Hur laddar bilderna dikten? Går det att förstå och tolka bilderna eller ger de mest en känsla?

Arbete med andra ämnen

Vid fördjupning kan eleverna med historia studera situationen i arabländerna på 40-, 50- och 60-talet. Vad gjorde att Adonis och as-Sayyab tvingades fly sina hemländer Syrien och Irak? På

vilket sätt var förhållandena hemska i Irak, så som dikten *Regnsång* uttrycker? Läraren får fylla på med relevanta frågeställningar.

Sammanfattning

Adonis och as-Sayyab är viktiga förnyare av arabisk dikt, särskilt den modernistiska ansatsen. Är deras poesi bra? Lyckas de gripa läsaren? Är dikterna vackra? Är de tankfulla? Gör den modernistiska formen att känsla och tankar kommer fram bra, eller hade det kanske varit bättre om poeterna inte gått ifrån de traditionella formerna?

Afrikanska stjärnor – Senghor och p'Bitek

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Négritude-rörelsen. 2) Senghor: vill fånga det specifikt afrikanska i poesi. 3) Rabearivelo, Neto, Okigbo. 4) p'Bitek: samlingen *Lavinios sång*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Senghors och p'Bitek's dikter är enklare än många modernister, men dikterna varierar förstås i svårighetsgrad. En del Senghordikter är långa, vilket försvårar.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna ta reda på mer om négritude-rörelsen, en viktig idéströmning på 1900-talet. Vad ansåg de och vad ansåg deras kritiker? Finns det egentligen något typiskt afrikanskt, kan man bunta ihop en hel kontinent och dess befolkning på det sättet? Eller är rörelsens idéer egentligen ideologiska, för att stärka afrikaners självförtroende och kamplust? Vad är svenskars syn på Afrika? Vad associerar man egentligen med Afrika?

Låt eleverna läsa en eller några Senghordikter. Hur märks négritude-idéerna i dikterna? Hur ger Senghor uttryck för Afrika och det afrikanska? Hur märks naturen i dikten?

Låt eleverna läsa ett par dikter i *Lavinios sång*. Hur gestaltas kulturkrockar mellan européer och afrikaner i dikterna? Vad finns det för kulturkrockar i dagens Sverige?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna studera sinnlighet, naturkänsla, rytmer, exotisk känsla, bildspråk i de dikter av Senghor de har arbetat med i frågorna ovan.

Arbete med andra ämnen

Eleverna kan arbeta med historia för att ta reda på mer om négritude-rörelsen och Afrikas historia i allmänhet på 1900-talet. I grupper kan de fördjupa sig i författare med fascinerande liv, t.ex. Senghor, Neto, p'Bitek, Soyinka m.fl.

Sammanfattning

Är Senghor och p'Bitek bra poeter? Gestaltar de Afrika och det afrikanska på intressanta sätt?

Magisk realism i Latinamerika – Borges, Márquez, Allende

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om magisk realism, bland annat dess historiska bakgrund. 2) Borges: föregångare till magisk realism; noveller där skillnaden mellan fakta och fiktion, mellan fantasi och verklighet, upphävs. 3) Carpentier, Asturias. 4) García Márquez – *Hundra år av ensambet*: realistisk berättelse full med fantastik 5) Allende – *Andarnas bus*: blandning av fantastik, släktkrönika och politiska händelser.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Andarnas bus är rätt lättläst. *Hundra år av ensambet* är svårare. Borges noveller har svåra inslag, men oftast spelar de liten roll för själva handlingen. Novellerna i *Fiktioner* är nog bättre (eller passar eleverna bättre) än dem i *Alefen*. Det finns även andra noveller av Borges än dem i *Fiktioner* och *Alefen*.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna läsa *Andarnas bus* eller *Hundra år av ensambet* alternativt gedigna referat av böckerna; läroboken beskriver bara böckerna helt översiktligt p.g.a. den komplicerade handlingen. Vilka mänskliga och samhällsrelaterade egenheter gestaltas i romanen: personers öden, släktens roll, politiska intriger, kärlek, erotik, förhoppningar, moraliska värden, övernaturliga kunskaper etc?

Ett alternativ är att läsa noveller av Borges; eleverna kan t.ex. arbeta i grupper med en novell var. Vad berättas i novellen? Vad säger den märkliga handlingen om människan? Vilka förhållanden, föreställningar, egenskaper etc står på spel? En del av novellerna visar upp märkliga paradoxer. Är världen kanske paradoxal och outgrundligt, eller är det den mänskliga fantasin som är otrolig?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna undersöka de ”magiska” inslagen i *Hundra år av ensambet*, *Andarnas bus* och/eller någon Borgesenovell. Vad ger det för effekt på handlingen och på läsaren? Tillför det magiska en intressant dimension till berättelsen, eller kunde den berättats bättre utan de övernaturliga eller mystiska inslagen?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan eleverna fördjupa sig i Latinamerikas historia efter avkoloniseringen på 1800-talet. Eller kan de fördjupa sig i Colombias alternativt Chiles historia från mitten av 1800-talet ifall de läser *Hundra år av ensambet* eller *Andarnas bus*.

Övrigt

Eleverna kan undersöka magisk realism hos andra författare: Bulgakov, Calvino, Grass, Tutuola, Rushdie m.fl.

Sammanfattning

Är den magiska realismen intressant? Är författarna ovan bra? Skildrar de intressanta människooöden?

Afrikansk uppgörelse – Achebe och Soyinka

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Den mesta litteraturen är på kolonialspråken. Mofolos roman *Shaka* är dock på Sotho. 2) Stildrag och teman i afrikansk litteratur. 3) Några författare. 4) Achebe och Soyinka: samhällsproblem i Nigeria efter kolonialtiden och självständigheten. 5) *Allt går sönder*: övergripande handling och tema. *Laglöshetens tid*: övergripande handling och stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Romanerna är ganska svårlästa, särskilt *Laglöshetens tid*, men de är spännande och intressanta. Bra referat finns på internetsidan varldslitteratur.se (gamla macondo).

Mänskligt perspektiv

Låt eleverna studera de två romanerna, kanske genom att läsa den ena eller genom att läsa gedigna referat. Ett tema i *Allt går sönder* är förmågan att anpassa sig i tider av förändringen. Hur gestaltas det i romanen? Hur svårt är det att anpassa sig till nya tider med nya krav, idéer, vanor etc? Varför är det svårare när man är äldre? Vad finns det för stora förändringar i dagens Sverige som gör att man måste ändra på sig och anpassa sig (t.ex. informationsteknologi)? Vad finns det för stora förändringar som skett i Sverige de senaste 100 åren?

Laglöshetens tid tar också plats i tider av förändring, fast här gäller det mer att välja sida i en politisk kamp och de konsekvenser det medför. Hur gestaltas det i romanen? Hur gör människor i svåra tider – när de måste ta ställning, när de ser övergrepp ske, när de själva råkar ut för obehagligheter? Vad för människor vågar sätta sig upp mot de mäktigare, vilka vågar göra motstånd, vilka är beredda att betala priset? Vad beror sådant mod och ställningstagande på: självklart mod, känsla för rättvisa, personliga erfarenheter, att ens egna råkat illa ut, eller vad? Man kan dra ned frågan till elevernas erfarenheter i skolmiljö. Vilka har vågat stå upp vid mobbning, gå emellan vid bråk i korridoren eller säga ifrån när äldre ger sig på yngre? Varför kan sådant vara så svårt när ställningstagandet egentligen tycks så självklart? Varför är det så svårt att agera i sådana lägen?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Eleverna kan studera de samhällsförändringar som skildras i böckerna: kolonialiseringen av Nigeria i *Allt går sönder* och inbördeskriget på 60-talet i *Laglöshetens tid*. Man kan gärna arbeta med historia vid fördjupning; båda böckerna skildrar viktiga brytningstider. Vad innebar förändringarna för det gamla stamsamhället respektive Biafra (och på sätt och vis hela landet), dels enligt böckernas perspektiv, dels enligt historikernas?

Litterära verkningsmedel

Både Soyinka och Achebe använder myter och symboler i sina berättelser. Hur görs det? Vilken effekt får det på berättelsen? Berikar det historien eller är känns myterna lite påklistrade? Hur reagerar man som sekulariserad, västerländsk läsare?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv ovan.

Sammanfattning

Är Achebe och Soyinka bra och intressanta författare? Skildrar de intressanta skeenden? Gör de det på ett fängslande sätt?

Fransk existentialism och absurdism

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om existentialismen – står på s. 399 och 444. 2) Sartres dramatik: *Inför lyckta dörrar* – s. 428. 3) Beckett: *I väntan på Godot* – s. 428f. 4) Camus: *Främlingen* – s. 445. 5) de Beauvoir och Genet – s. 445.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Inför lyckta dörrar och *I väntan på Godot* är lättlästa, men en del finner den absurda handlingen som inte direkt leder någon vart som irriterande. *Främlingen* är kort och lättläst.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Eleverna arbetar bäst i grupper med följande frågor. Måste man, som existentialismen menar, skapa mening själv i livet för att det över huvud taget ska ha någon mening, eller kan man så att säga motta en högre mening utifrån, t.ex. från Gud eller samhälls auktoriteter? Klarar människan egentligen av att leva under existentialismens betingelser och krav, att världen egentligen är absurd och att människan måste göra aktiva val för att inte leva i falskhet eller meningslöshet?

Hur gestaltas en absurd situation i *I väntan på Godot*? Varför kan det vara så svårt för människor att ta beslut, att agera? Varför sitter vi i stället tålmodigt och väntar, och tror att något ska ske – att bussen ska komma, att den där personen ska dyka upp, att någon ska hjälpa oss – när rätt mycket rentav tyder på motsatsen? Kan eleverna komma på situationer där de har väntat och väntat förgäves, och egentligen borde slutat vänta och bara gått eller agerat på något sätt?

Mersault i *Främlingen* framstår som klart apatisk? Hur gestaltas det i romanen? På sitt eget sätt är han egentligen kanske inte så likgiltig utan ointresserad, oengagerad, introvert. Varför kan det ibland vara så svårt att visa känslor, att visa vad man tycker, att manifesteras sin vilja? Ett exempel som kanske flera lärare och elever har sett: I filmen *Döda poeters sällskap* blir den teaterintresserade pojken tagen ur sin skola av sin oförstående pappa, och när pappan argt frågar vad det är sonen vill (med sitt liv), så blir grabben tyst och säger uppgett ”ingenting”, trots att han vill säga tusen saker, varmed pappan nöjer sig och sonen på natten tar livet av sig. Förväntar man sig oförståelse, är det socialt jobbigt, resignerar man, orkar man inte manifesteras aktivitet (som existentialismen kräver i sådana situationer)?

Litterära verkningsmedel

I väntan på Godot har en handling som pockar på tolkningar. Varför då? Hur ska man tolka handlingen? Låt eleverna ta reda på mer om dramat och dess tolkningsmöjligheter? Hur reagerar man som läsare eller åskådare på handlingens absurditet? Blir man irriterad, skrattar man, får man ångest, eller vad?

Låt eleverna läsa ett avsnitt i *Främlingen* och studera stilen. Vad får man för intryck av Mersault? Är stilen neutral, utan en massa känslor? Hur ser man i så fall det i texten?

Arbete med andra ämnen

Det går utmärkt att arbeta med uppgiften tillsammans med filosofi.

Övrigt

En mening på s. 445 under stycket om Camus är något otydlig. Det bör stå ”Han bejakar både det liv han levat och sin snara dör. Hela tillvaron – med alla människors öden – är lika likgiltig, gudlös och meningslös som Mersault själv, tänker han, och han finner en absurd lycka och mening i det.”

Sammanfattning

Är existentialismen en intressant filosofisk inriktning? Passar den vår tid? Varför eller varför inte? Är *Inför lycketa dörrar* och *I väntan på Godot* intressanta eller humoristiska eller rentav spännande dramer – eller ingetdera? Handlingen går så att säga lite på tomgång i dramerna. Gör det dramerna irriterande och dåliga, eller finns det ändå något i dem (t.ex. tolkningsmöjligheterna i *Godot*) som gör dem gripande och fascinerande? Är *Främlingen* en bra roman? Stör man sig på Mersault, eller grips man av hans situation och öde?

Nabokov – Lolita

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Nabokovs liv. 2) *Lolita*: handling, stil och tema.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lättläst och mycket underhållande, framför allt p.g.a. Nabokovs bländande språkkonst.

Mänskligt perspektiv

Låt eleverna arbeta med handlingen och några diskussionsfrågor. Romanen visar upp ett omöjligt fall, en vuxen mans passion för en elvaårig flicka. Även om hon är sexuellt brådmogen är det förstås ohållbart. Dessutom är det, i romanens iscensättning, dömt att misslyckas. Hur gestaltar Nabokov det?

Hur hanterar man förbjudna (eller halvt förbjudna) passioner? Undertrycker dem, lever ut dem i fantasier, förverkligar dem, sublimerar dem i litteratur, eller vad? Vad finns det för ”förbjudna” erotiska förbindelser? Jämför gärna *Lolita* med några andra verk om ”förbjuden” passion: *Lust och fågling stor*, *Chefen Fru Ingeborg*, *Högläsaren*.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Vad i samhället avgör om en sexuell passion är förbjuden: outtalade regler, lagar, religionen, traditioner, moralen, vetenskapen (t.ex. medicin och psykologi)? Hur har det svenska samhället sett på t.ex. onani och homosexualitet de senaste 100-150 åren, och på vilka grunder? Vad har vi för sexuella tabun i dagens Sverige? Vad finns det för tabun i andra länder?

Ingen amerikansk förläggare ville eller vågade publicera *Lolita*, så Nabokov var tvungen att vända sig till ett förlag i Frankrike. Var går gränsen för vad man får publicera i Sverige, både juridiskt och ”moraliskt”? Hur långt får egentligen en författare eller filmregissör gå inom t.ex.

sexuella skildringar? På 30-talet rädde Krusenstjernafejden, på 60- och 70-talet höjdes röster mot den sexliberala vågen, böcker som *Lady Chatterleys älskare* och *Odysseus* lånades länge inte ut till unga människor. I våra dagar hörs kanske enstaka röster mot förlag som Vertigo, men det är mer eller mindre tyst. Beror det på att vi har blivit luttrade, att vi öppet godtar allsköns sexuella skildringar, att ”intellektuella” är rädda för att verka konservativa om de anklagar pornografisk konst, eller vad?

Litterära verkningsmedel

Humbert, eller snarare Nabokov, förför läsaren med sitt magiska språk. Hur lyckas han med det? Låt eleverna läsa ett stycke i romanen. Hur lägger Humbert fram – det är ju han som berättar – sin historia, skeendena, personerna, miljön? Vilka detaljer lyfts fram, vilka ordval används? Hur färgas händelserna av språket? Vad får det för konsekvenser? Visar vi större förståelse för Humbert? Skapas också en särskild känsla, t.ex. förståelse för Humbert, av att allt skildras ur hans perspektiv eftersom det är han som berättar? Önskar vi rentav som läsare att han och Lo ska bli ett par?

Hur bör man som läsare uppfatta den erotiska historien i *Lolita*? Nabokov säger själv i ett berömt efterord att den moraliska aspekten är ointressant; i stället är den estetiska aspekten viktigast: ”För mig existerar ett litterärt verk endast i den mån som det erbjuder mig vad jag kort och gott tänker kalla estetisk hänförelse” (övers Aris Fioretos). Vad är egentligen intressantast och viktigast med ett litterärt konstverk? Hur ska man förhålla sig till det? Ska det vara spännande, gripande, estetiskt konstfullt, ska det ha engagerande tankar, ha stora idéer, ha politiskt sprängstoff – eller vad?

Sammanfattning

Är *Lolita* en bra roman? Eller är den avskyvärd p.g.a. sitt ämne? Är den välskriven? Är berättelsen p.g.a. språket rentav vacker?

Hjalmar Bergman

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Örebro-Wadköping. Skildringar av småstadens miljöer och borgerliga liv. 2) Pessimistisk livsfilosofi genomsyrar romanerna: människor är som marionetter, personers försök att styra händelser leder till resignation och katastrof. 3) Tragiken balanseras av komik och gott berättarhumör. 4) Stildrag. 5) *Markurells i Wadköping*: handling, tematik som i grekisk tragedi. 6) *Chefen fru Ingeborg*: handling, tematik.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Bergmans berättarhumör gör att han är mycket underhållande och relativt lättläst. Men det finns svåra moment. Tidigt i *Markurells i Wadköping* görs t.ex. en utsvävning på ca 50 sidor för att berätta bakgrunden till historien, vilket kan kännas långt. *Chefen fru Ingeborg* har väldigt mycket berättarkommentarer, vilket kan kännas irriterande för en del läsare, trots att kommentarerna är mycket intressanta.

Mänskligt perspektiv

Markurells i Wadköping och *Chefen fru Ingeborg* slutar i katastrof efter att huvudpersonerna försökt styra händelseförloppen, försökt anpassa sig efter nya situationer och fått tragiska insikter. Låt eleverna arbeta med hur det gestaltas i romanerna (och eventuellt andra) samt diskutera följande.

I hur hög grad kan vi styra vårt liv? Tror vi att vi kan det för i för hög grad, tror vi för mycket på vår egen förmåga? Kan det straffa sig i slutändan, ungefär som i grekiska tragedier och Bergmans romaner. Var det annorlunda förr när människor t.ex. trodde att gudar och olika övernaturliga väsen hade funktioner i tillvaron?

Hur svårt är det att anpassa sig till nya situationer, nya moden, tidens förändringar – som Ingeborg Balzar försöker? Är det löjligt eller kanske charmigt när äldre försöker anpassa sig efter ungdomens livsvärld? I viss mån kan man jämföra med filmen *American Beauty*. Hur ska föräldrar göra för att låta barnen gå sin egen väg, t.ex. val av partner, hur ett arbete ska utföras, var man ska bo etc? Varför kan det vara så svårt för dem?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Bergman var påverkad av Schopenhauer (se s. 321 i läroboken), vars filosofi var populär runt sekelskiftet. Eleverna kan – eventuellt med filosofi – undersöka hur hans filosofi märks i Bergmans verk. De kan också jämföra Bergmans pessimism med Hjalmar Söderbergs. Vad finns det för likheter och skillnader mellan de två när det gäller det pessimistiska temat i deras romaner?

Med historia kan eleverna också läsa Bergman för att studera borgerliga livsmiljöer i staden i början av 1900-talet: värderingar, vanor, arbete, nöjen m.m.

Litterära verkningsmedel

Bergman provar olika berättartekniker i olika romaner, men gemensamt är, anser författaren till den här lärarhandledningen, hans lysande ”berättarhumör”, att hela tiden berätta så att säga med glimten i ögat. Låt eleverna läsa ett kapitel i en av Bergmans romaner och fundera över ett sådant berättarhumör. Exemplet på s. 455 i läroboken kan tjäna som exempel. Låt dem också studera hur berättaren syns i verket. Är han klart synlig och kommenterar handlingen på olika sätt, eller är han osynlig. Finns det också andra berättargrepp?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är Bergman en intressant författare? Är hans pessimism fascinerande eller snarare hemsk? Är han en bra berättare?

Proletärförfattare – Lo-Johansson, Martinson, Fridegård

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Begreppet proletärförfattare, statarsystemet. 2) Lo-Johansson. 3) Moa Martinson. 4) Jan Fridegård.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Böckerna som står i läroboken är enkla och ganska underhållande. En del av Lo-Johanssons andra böcker är långa och därför mer krävande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Ett huvudtema i böckerna är individens kamp att bli fri från den nedbrytande statarmiljön och få en värdig position i samhället. Låt eleverna undersöka hur det gestaltas i de tre författarnas romaner samt arbeta med följande? Med historia kan de utforska statarsystemet noggrannare. Statarsystemet finns inte längre. Men finns det andra fattiga och nedbrytande miljöer i dagens svenska samhälle? Om ja, vad gör de miljöerna nedbrytande, varför motverkar inte samhället sådant och hur kan individer som är fast där göra sig fria?

Litterära verkningsmedel

Arbete med andra ämnen

Se ovan.

Sammanfattning

Är proletärförfattarna bra och intressanta? Är deras teman fortfarande aktuella?

Edith Södergran

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Södergrans liv. 2) Samlingen *Dikter*. 3) Samlingen *Septemberhyran*: fritt formspråk, livsbejakande och extatisk ton, djärvt bildspråk. 4) Expressionistisk stil med positiv jagutlevelse. 5) Religiös ton i samlingen *Landet som icke är*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De flesta dikterna vållar inget större problem att läsa – om man beaktar att det är modernistisk dikt, vilket en del elever tycker är svårt. Många dikter apellerar till ungdomar.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna i grupper studera den bejakelse, självsäkerhet och utlevelse som en del dikter och förordet till *Septemberhyran* uttrycker. Låt respektive grupp arbeta med några dikter med sådana motiv (några står i läroboken)? Vad vill hon visa med bejakelsen, självsäkerheten och utlevelsen som lyser fram, vad vill hon förmedla för känslor och budskap? Hur uttrycker och gestaltar hon bejakelse och utlevelse i dikterna? Hur gör man för att manifesteras en sådan uttrycks kraft och självsäkerhet, dels i det sociala livet och dels i andra sammanhang (t.ex. poesi, skolarbete etc)? Varför är det ofta svårt att visa sådan säkerhet i det sociala livet? Vilka faktorer ligger bakom sådana svårigheter: blyghet, måttfullhetskänsla, osäkerhet på hur man beter sig i olika situationer, brist på sådan uppfostran etc?

Eleverna kan också i grupperna få arbeta med fler dikter och undersöka vilka mänskliga egenskaper som dikterna gestaltar samt hur de gör det.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna undersöka olika stilgrepp i de dikter de arbetar med: bildspråk, den fria versformen, kraftfulla upprepningar och annat. Vilken effekt ger det? På vilket sätt är dikterna eventuellt typiska för expressionismen?

Sammanfattning

Södergran är den stora pionjären när det gäller modernistisk lyrik på svenska och har inspirerat många författare och mängder av andra läsare. Är hon en bra poet?

Moberg – utvandrarromanerna

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om Moberg, *Raskens*, *Mans kvinna*, romaner med temat bondelivet kontra stadslivet, *Rid i natt*. 2) Utvandrarromanerna: teman, motiv, övergripande handling, historisk förankring.

Förkunskaper

Grundläggande kunskaper om Amerikaemigrationen.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Utvandrarromanerna är rätt långa men enkla och underhållande.

Mänskligt perspektiv

Romanerna skildrar en rad mänskliga teman: kamp mot svåra förhållanden i sitt hemland, att flytta, att bryta upp, drömmen om något nytt och bättre, längtan efter det gamla, svår kamp för att nå ett mål, drömmen om frihet. Låt eleverna läsa gedigna referat av böckerna och visa hur de temana och eventuellt andra gestaltas genom handlingen. Eventuellt kan de läsa den första boken i serien. Låt dem också diskutera följande.

Vad innebär en flytt från ett land till ett annat eller från en stad (eller stadsdel) till en annan? Varför gör man det, vad offerar man, vad förlorar man, vad förväntar man sig, vad vinner man, vilka känslor är involverade, vad måste man göra rent praktiskt etc? Låt eleverna diskutera frågorna utifrån både barns och vuxnas perspektiv.

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna också diskutera vad i samhället som möjliggör, åstadkommer och ibland kräver flyttningar: arbetsbrist, flyktingproblematik, studier, lust m.m. Om man vill fördjupa sig i ämnet kan man blanda in samhällskunskapen. Med historia kan de också studera Amerikaemigrationen.

Litterära verkningsmedel

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Romanserien har blivit vårt stora ”folkepos”. Vad i handlingen är det som så starkt har appellerat till så många svenskar? Verkar böckerna vara bra? På vilket sätt?

Harry Martinson – Aniara

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Om Martinsons liv. *Nässlorna blommar* och *Vägen ut. Vägen till Klockrike*. Poesi. 2) *Aniara*: handling, tema, stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dikterna i *Aniara* är enkla. Men det är drygt hundra stycken, så det ska till ett djupare projekt om eleverna ska läsa alla.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Ett huvudtema i *Aniara* är skildringen av en vilsen civilisation, dels en viss tomhet i den moderna kulturen, dels ett liv i skuggan av atomkrig, dels människornas ansträngningar att finna en mening i livet under dess oundvikliga väg mot döden (i dikterna när så att säga allt hopp är ute), dels en påminnelse om vår och jordens skönhet och bräcklighet. Låt eleverna studera hur de idéerna gestaltas i *Aniara*, med hjälp av läroboken men också några dikter i verket och annat material om diktverket.

Låt dem också diskutera följande. Är vår civilisation smått vilsen; förstör vi t.ex. jorden sakta men säkert genom miljöutsläpp? Behöver vi påminnelser såsom *Aniara* för att förstå jordens bräcklighet? Eleverna kan också med historia studera rädslan för kärnvapenkrig under kalla kriget.

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna läsa några dikter i *Aniara* och studera versen. Det finns flera versmått, både bunden och fri vers.

Arbete med andra ämnen

Se ovan.

Sammanfattning

Är *Aniara* ett bra och intressant diktverk? Är det fortfarande aktuellt? Har det fortfarande förmågan att få människor att tänka till om vad tekniken och politiken kan leda till?

Trubadurer och poeter i traditionell stil

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Nils Ferlin m.fl. 2) Gullberg: kort om hans liv, teman, motiv, dikten *Kyssande vind*, friare form i samlingen *Dödsmask och lustgård*, samlingen *Ögon, läppar*. 3) Vispoesi. 4) Dan Andersson: motiv, teman, stark naturkänsla. 5) Sjöberg: motiv samt blandning mellan fånig idyll, sentimentalitet och finstämd dikt i *Fridas bok*; samlingen *Kriser och keransar*. 6) Taube: motiv, livsbejakelse, mus-tiga skrönor.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

En del Gullbergdikter har rätt svårt innehåll, men det goda poetiska hantverket gör dikterna ändå relativt enkla och mycket underhållande. Andersson och Taube är enkla. Sjöberg är enkel och underhållande i Fridadikterna men betydligt svårare i *Kriser och keransar*.

Arbetsuppgifter

Låt eleverna arbeta med dikter av Gullberg, Andersson, Sjöberg och Taube – och eventuellt Ferlin eller någon av de poeter som nämns på s. 469. De kan t.ex. arbeta i grupper med varsin poet och sedan redovisa för klassen, eller så kan respektive grupp arbeta med dikter av alla fyra poeter följt av en helklassgenomgång.

Läs ett par dikter av Gullberg. Vad är ämnet i dikterna? Vilka tankar, känslor, stämningar o.d. gör sig hörda? Hur lägger poeten fram ämnet i ord och form, hur är det poetiska hantverket? Jämför dikterna med en modernistisk dikt av t.ex. Södergran, Martinson, Ekelöf eller Lindgren? Vad skiljer dem åt?

Läs ett par dikter av Dan Andersson. Vilka teman skildras i dikterna? Vilka tankar, känslor, stämningar o.d. gör sig hörda? Har dikterna en särskild naturkänsla? Hur levandegör Andersson dikternas tema? Hur är dikternas formspråk; ger formen en särskild känsla åt innehållet?

Läs ett par dikter ur *Fridas bok*; lyssna också på någon inspelning. Vad skildras i dikterna? Vilka känslor och stämningar gestaltas? Hur målas händelser, miljön, känslorna och stämningarna upp? Redogör för blandningen mellan det förtjusande innehållet och den triviala, lite löjliga känslan. Vad skapar musiken för känsla åt innehållet?

Läs ett par dikter av Taube, lämpligtvis en historia från de sju haven eller Sydamerika samt en dikt med skärgårdsmotiv. Lyssna också på en inspelning. Vad skildrar dikten? Vilka tankar, känslor, stämningar o.d. gör sig hörda? Hur berättas innehållet, hur målas händelserna upp: är det medryckande, färggrant, mustigt, lustigt, berättat med glimten i ögat, allvarligt, melankoliskt etc? Vad skapar musiken för känsla åt innehållet?

Sammanfattning

Är poeterna bra? Vad gör dem bra eller mindre bra? Vilken roll spelar musiken för Sjöberg och Taube? Hur var det att läsa dikterna med respektive utan musik?

Gunnar Ekelöf

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Allmänt om Ekelöfs lyrik – förnyelse och sökande hållning. 2) Stildrag. 3) Samlingen *Sent på jorden*: teman, motiv, symbolistiskt och surrealistiskt bildspråk. 4) Filosofisk-religiös mystik. 5) Utanförskapets roll. 6) Jungfrusymbolik. 7) *Divan-trilogin*.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Svårighetsgraden varierar mycket, men det finns många dikter som är enkla. Underhållningsvärdet är stort för många dikter.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna arbeta med olika motiv som finns i Ekelöfs dikter och andra frågor. Läraren måste själv finna lämpliga dikter åt eleverna. Motiven och teman tas dock i viss mån upp i läroboken.

I *Sent på jorden* finns känslan att allt inte står rätt till i tillvaron, att kanske rentav undergången är nära. Hur gestaltas det i några av samlingens dikter (motivet finns inte i alla dikter utan är bara tydligt i några)? Varför känner man så ibland, att något inte stämmer i ens omgivning, att saker inte fungerar som de ska eller brukar? Vad för saker är det som inte är som de borde?

Ensamhet och utanförskap är motiv i en del av Ekelöfs dikter, t.ex. *Non serviam* och *Jag tror på den ensamma människan* men också många fler. Hur gestaltas det i dikterna? Varför känner en del så eller rentav hamnar där (inte det politiska begreppet utanförskap utan en mer individuell känsla av utanförskap)? Är det något i det sociala livet som åstadkommer det? Eller rentav samhället i stort? Är det svenska välfärdssamhället sterilt, som Ekelöf säger i en dikt? Väljer man (eller en del människor) själv ensamhet eller utanförskap? Vad innebär en sådan roll? Blir man stark av en sådan roll eller är den mest hemsk? Kan dikter om ensamhet, såsom Ekelöfs, ge ensamma människor tröst?

Ekelöf var en sökande människa, något många av hans dikter uttrycker. Hur märks det i en del dikter? Vad är det som söks, vilka frågor vill han få svar på eller bara ställa? Varför har en del människor behov av att söka mer än andra? Vad är det de söker svar på?

Liv och död är tydliga teman i många av dikterna, inte minst i *Färjesång*. Hur gestaltas det i dikterna? Vad sägs om livet och döden? Belyses liv och död på ett intressant sätt? Ger dikterna bra ”svar” på livets och dödens roll för människan?

Temana och motiven ovan gestaltas i många av Ekelöfs dikter med hjälp av mystiskt tänkande (d.v.s. mystiken som en religiös-filosofisk idéströmning). Hur sker det i dikterna? Hur gestaltas tankar genom mystikens sätt att tänka? Vad ger mystiken för förståelse för temana om liv och död, ensamheten, sökandet etc? Vad ger mystiken för känsla eller förståelse som inte förnuftet kan ge?

Litterära verkningssmedel

Surrealismens sätt att arbeta med bilder märks i flera dikter, särskilt i *Sent på jorden* och *Dedikation*. Hur syns det i dikterna och vad ger det för poetisk effekt? Hur arbetar Ekelöf för att visa saker med mystikens tänkande, t.ex. paradoxer och negationer? Vad ger den fria formen för effekt? Vad får man för intryck av den extremt modernistiska stilen i *En Mølma-elegi* (det räcker att blicka lite på dikten)? Hur används Ekelöfs jungfrusymbolik i dikterna?

Sammanfattning

Är Ekelöf en bra poet? Ger han en spännande syn på tillvaron? Är dikterna gripande och tankeväckande? Är de vackra? Eller är dikterna jobbiga, för konstiga, oskönt formade?

Erik Lindegren – Mannen utan väg

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Debatt om modernistisk poesi p.g.a. *Mannen utan väg*. 2) Versform: söndersprängda sonetter. 3) Teman: världens, värdenas och världsbildernas upplösning. 3) Flöde av obegripliga bilder som i drömmen tvingar läsaren att associera fritt, avsaknad av skiljetecken. 4) Starka känslor väcks genom fysisk påtaglighet i bilderna. 5) Övriga diktsamlingar.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Dikterna är mycket svåra om man är ute efter att förstå dikternas mening och bildernas betydelser; någon exakt mening och betydelse finns helt enkelt inte. Däremot kan man undersöka de känslor en bild eller grupp av bilder (i en dikt) ger, vilket är rätt underhållande och spännande. De flesta elever tycker att underhållningsvärdet är rätt lågt p.g.a. svårigheterna att förstå.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Lindgren vill i dikterna gestalta sönderfallstendenser i den moderna världen: religionen tynar bort, ideologierna betyder allt mindre, världsbilderna kan inte ge en känsla av stabilitet, Europa höll på att sprängas av krig. Låt eleverna arbeta med en eller ett par dikter. Hur kan man läsa in de temana i dikten? Får man någon känsla av andra teman? Låt dem också diskutera följande.

Hur ska människan hantera tillvaron i en värld där religionen betyder väldigt lite, där det inte finns någon större skillnad mellan ideologier och partier, där politiken har blivit främmande för människan i hennes vardag? Var finner hon andligt stöd i en sådan värld? Finns det någon levande världsåskådning som kan ge stöd? Vad är hennes roll i en sådan värld?

Litterära verknytningsmedel

Låt grupperna arbeta vidare med följande. Vad är det surrealistiska greppet i dikterna (se s. 409)? Vad väcker bilderna för associationer hos eleverna (det kan vara vad som helst)? Vad får man för känsla när skiljetecken saknas, vad ger det för effekt? Studera den fysiska konkretionen i dikterna ("händer trevar", "en fot tär hans mun" m.m.). Vad får läsaren för känsla av det? Går det att förstå eller känna en mening i en dikt? Eller är bilderna för spretiga, för intetsägande?

Sammanfattning

Är dikterna i *Mannen utan väg* bra? Är de intressanta? Väcker de känslor och associationer?

Kritik av folkhemmet – PC Jersild: Grisjakten

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Valfärd, klassutjämning och modernisering i Sverige på 50- och 60-talet. 2) Folkhemmets

baksidor. 3) Stig Claesson. 4) PC Jersild – *Grisjakten*: satir över folkhemmets byråkrati, handling, stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Boken är lättläst och underhållande.

Mänskligt perspektiv

Låt eleverna diskutera följande. Vad ska en person göra när han får bisarra, kanske rentav onda arbetsuppgifter? Hur stor plikt känsla har man egentligen? Hur stor del av ens liv utgör egentligen ens arbete? Hur viktigt är det för en? Är det p.g.a. en sådan stark identifikation med eller uppgående i arbetet som Siljeberg kan utföra arbetet utan skrupler?

Samhällsperspektiv och idéströmningar

Eleverna kan fördjupa sig i bokens tema tillsammans med samhällskunskap. Vilka uppgifter har byråkratin i Sverige? Vad finns det för för- och nackdelar med alla dess uppgifter? I hur hög grad tränger den in i människors privatliv? Var bör gränsen gå för hur mycket staten får lägga sig i människors privatliv?

Litterära verktygsmedel

Låt eleverna läsa ett avsnitt ur romanen. Hurdan är stilen? Vad får man för intryck av Siljeberg?

Arbete med andra ämnen

Se samhällsperspektiv.

Sammanfattning

Är *Grisjakten* en intressant bok? Säger den något viktigt om vår tid? Finns det risk för att den svenska välfärdsstaten så att säga urartar på det sättet som boken skildrar?

Blixen

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Blixens liv och författarkarriär. 2) Stil och teman: allmängiltiga frågor om tillvaron, snillrik och labyrintisk handling med överraskande vändningar. 3) Novellen *Syndafloden över Norderney*. 4) *Babettes gästabud*: temat fantasins och konstens kraft, handling.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Blixens noveller är mycket underhållande med stora frågor om tillvaron. En del är dock lite svåra p.g.a. den labyrintiska handlingen.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Låt eleverna läsa en novell och studera vilka frågor om människan, gud och tillvaron i stort som ställs. Låt dem också (eller annars) arbeta med *Babettes gästabud*. Vad kan budskapet sägas vara när det gäller fantasins kraft? Hur gestaltas det i novellen?

Litterära verkningsmedel

Många av novellerna har en smått labyrintisk handling där intriger vävs in i varandra och där överraskande vändningar får läsaren att haja till. Ifall eleverna läser en novell, låt dem studera handlingens vändningar och labyrintiska intrig. Vilken effekt ger det på läsaren?

Sammanfattning

Svenska akademien har sagt att det var ett stort misstag att Karen Blixen inte fick Nobelpriset. Är hon en så bra författare (om nu priset är en garanti för det)? Är hon en bra, medryckande berättare? Gestaltar hon intressanta frågor om tillvaron?

Sandemose

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Kort om Sandemoses liv och litterära teman. 2) *En flyktning krysser sitt spor*: övergripande handling och tema – Jantelagen. 3) *Varulven*: tema. 4) Stildrag.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

Varulven är intressant men ganska svår p.g.a. den täta stilen, den upphackada kronologin, den ganska oklara berättarrösten och det rätt tunga temat. *En flyktning* har också sådana drag men är enklare.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

De två romanerna kretsar mycket kring individens frihet gentemot samhällets starka krav på konformitet, förträngning av känslor och sexualitet samt mindervärdeskomplex – det Sandemose kallar Jante och varulven, och ser som ondska eftersom det bryter ned människor. Låt eleverna undersöka hur det gestaltas i romanerna samt diskutera följande.

Hur stor makt har samhället över individen? Hur mycket kan individen påverka sig själv utifrån sig själv, sin egen vilja? Finns det så starka negativa samhällskrafter som Sandemose beskriver? Varför skulle samhället vilja bryta ned individens vilja, känslor och lust? Varför kräver samhället (åtminstone i viss mån) konformitet? Om de negativa krafterna är så starka, hur kan man göra sig fri från dess påverkan? Är de krafter Sandemose skildrar aktuella i dagens Sverige?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna läsa ett avsnitt ur någon av romanerna och undersöka stilen. Hur skildras händelser, tankar, minnen och upplevelser? Hur är berättarrösten? Om eleverna läser en hel bok kan de också studera den upphackade kronologin.

Sammanfattning

Är Sandemose en intressant författare? Tar han upp viktiga teman? Är temana fortfarande aktuella?

Vänö Linna – Okänd soldat

Huvudsakligt innehåll i läroboken

1) Övergripande handling. 2) Underifrånperspektiv och realism: de enkla mannarna och deras arbete, att döda och hålla sig levande, står i centrum. 3) Stildrag: dialekter. 4) Torpartrilogin.

Förkunskaper

Viss kännedom om Finska vinterkriget och fortsättningskriget är bra, men långt ifrån nödvändigt, att ha.

Svårighetsgrad och underhållningsvärde

De finlandssvenska dialekterna (i den svenska översättningen) i dialogerna kan göra det lite svårt i början. Annars vållar boken inga problem, och den är mycket underhållande.

Mänskligt perspektiv samt samhällsperspektiv och idéströmningar

Okänd soldat är mycket realistisk; Linna visar upp en verklighetstrogen bild av hur människor beter sig i krig. Låt eleverna läsa ett kapitel och studera hur personerna agerar, känner, tänker, beter sig och pratar om händelserna. Det kan vara ett kapitel som utspelar sig antingen i strids-situationer eller i läger; båda sorterna är talande. Linna beskriver krigets verklighet – dess råhet och obarmhärtighet – utan försköningar och utan en romantisk ton. Hur märks det i kapitlet eleverna arbetat med?

Litterära verkningsmedel

Låt eleverna även arbeta med följande. Linnas avsikt är knappast att berätta en spännande berättelse. Vilka effekter ger den realistiska skildringen på läsaren? Blir det mer spännande, hemskare, nervigare jämfört med en berättelse vars främsta avsikt är att berätta ett äventyr? Hur åskådligt återges krigshändelserna? Vilken effekt ger användandet av dialekter i dialogerna?

Arbete med andra ämnen

Med historia kan eleverna studera finska vinterkriget och fortsättningskriget i samband med arbete med boken.

Övrigt

Många Hollywoodfilmer torde stå i skuld till *Okänd soldat*, främst när det gäller realismen och underifrånperspektivet (ifrån mannarnas synvinkel i stället för ifrån officerarnas). Låt eleverna tänka ut filmer där det är centralt.

Sammanfattning

Är *Okänd soldat* en bra bok? Skildrar Linna kriget på ett bra och underhållande sätt? Vari består egentligen underhållningen: spänning, den sanningsenliga bilden, åskådligheten, eller vad? Eller är det mer underhållande att läsa mer ”romantiserande” krigsskildringar, såsom *Iliaden* och *Fänrik Ståls sägner*?